

ضرورت‌های توجه به طراحی شهری در ایران

□ سمیه فتحی

کارشناس ارشد طراحی شهری

○ فضاهای غیر قابل دفاع

مسئله در پیش رو قابل تبیین است. امروزه وجود فضاهای رها شده، بدون نظارت و یا بدون امکان کنترل و نظارت همگانی در سطح شهرها مشکلاتی را برای مدیران و مسؤولان شهری از یک سو و خود مردم از سویی دیگر به وجود آورده است. اسکار نیومن، نظریه پرداز مشهور آمریکایی در حوزه مسائل شهرسازی، ایده ی " فضاهای قابل دفاع (Defensible Spaces) " را برای نخستین بار (۱۹۷۲) در مقابل معضلات یاد شده عنوان نمود. بنابر نظر نیومن، فضاهای غیر قابل دفاع که در اثر از میان رفتن کیفیت «دفاع پذیری» (Defensibility) در آنها شکل می‌گیرند، اماکن و فضاهایی هستند که به کسی تعلق ندارند و کسی از آنها مراقبت نمی‌کند. این گونه فضاها از دیدها محفوظ هستند.

امنیت، یکی از اصلی ترین عوامل پایداری جوامع امروز به شمار می‌آید و بدون ثبات و امنیت هیچ جامعه‌ای امکان رشد و تکامل را نخواهد یافت. بدون امنیت دستاوردهای مثبت جای خود را به پیامدهای منفی می‌دهند و ناگواری‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی فراوانی پدید می‌آیند. طراحی شهری به مثابه حرفه - دانشی که دغدغه ارتقاء کیفیت محیطی در حوزه مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی را دارد، نقش مهمی در ایجاد امنیت یا ناامنی فضای زیستی شهری بر عهده دارد. یک طراحی شهری خوب می‌تواند گام مؤثری در ایجاد آسایش، آرامش و عدم بروز جرایم در مجموعه‌های زیستی باشد. این اقدام شامل طیف وسیعی از روش‌ها و تمهیدات طراحی و برنامه ریزانه است که متناسب با ماهیت

به همین خاطر فضاهای دنج و مطمئنی برای فعالیتهای غیر مجاز و نابهنجار محسوب می‌گردند. وی بروز این پدیده را در اثر وجود عواملی چون کاهش نمایانی و خوانایی فضا، قطع تداوم بصری و فرورفتگی‌ها که در کل منجر به ناامنی فضا خواهند شد، می‌داند. در مقابل فضاهای قابل دفاع، فضاهای عمومی و نیمه عمومی هستند که قابلیت نظاره شدن، مرزبندی شدن و نگهداری را داشته باشد.

تمرکز فضایی جمعیت، از عوامل تأثیرگذار در پیدایش فضاهای بدون دفاع و افزایش رفتارهای نابهنجار است. نابهنجاری اجتماعی امری است که در فضا اتفاق می‌افتد. عده‌ای از کجروان و قانون ستیزان که به علت توزیع طبقاتی مکان، فضای مناسبی برای سکونت و ارضای خود ندارند، واکنش تجربی شان به این موضوع به طور فزاینده استفاده از فضاهای بدون دفاع است. در سطوح خردتر بیش تر علل کالبدی و فضایی در پیدایش فضاهای بدون دفاع مطرح می‌شوند. در نتیجه فرم و کالبد این گونه فضاها نقش مهمی در احیاء و ایمن‌سازی شان دارد.

رشد بی‌رویه شهرها و ساخت و سازهای بی‌رویه، بی‌توجهی به فضای میان ساختمان‌ها و نقش آن در تقویت تعاملات اجتماعی و حیات مدنی، از دیگر عوامل مؤثر در شکل‌گیری فضاهای ناامن و غیر قابل دفاع در گوشه و کنار شهرها است. در نتیجه وقوع جرم و جنایت، بزه و اعمال تهدیدکننده حیات اجتماعی و عرفی جامعه، نیازمند اتخاذ تمهیدات شهرسازانه دولت و نهادهای متولی امر ارتقاء کیفی شهر است. نخستین

اقدام در این راه شناسایی فضاهای غیر قابل دفاع؛ سپس ارائه تدابیر مناسب طراحانه در هر فضا خواهد بود. بررسی مقدماتی صورت گرفته بر روی این فضاها، نشان از وجود انواع فضاهای بی‌دفاع همانند، پله‌ها، پیاده‌روها، زیر پل‌ها، کوچه‌های بن‌بست، کنار اتوبان‌های شهری، زیرگذر پیاده‌راهها، کنار کانال‌ها و رودخانه‌ها و دیگر فضاهایی از این دست در سطح شهرهای ایران دارد.

با توجه به مروری هرچند کوتاه، این نوشتار بیان می‌دارد، از جمله مسائل مهم بسیاری از شهرهای ایران که باعث پایین آمدن کیفیت محیط زندگی در آن‌ها شده است؛ وجود تعداد زیادی از فضاهای غیر قابل دفاع شهری است. در این فضاها تعرض به نوامیس مردم، تجمع ولگردان، انواع سرقت، فروش و مصرف مواد مخدر، تکدی‌گری و هزاران اتفاق دیگر می‌افتد که شایسته یک جامعه اسلامی با هویت چندین هزارساله نیست؛ بنابراین ضرورت توجه جدی به بحث ساماندهی و ارتقا، چگونگی فضاهای غیر قابل دفاع در سطح شهرهای ایران به شدت احساس می‌شود. حرفه طراحی شهری با موضوع و هدف ارتقاء کیفیات محیطی فضاهای همگانی، مهم‌ترین ابزاری است که مسئولان و مدیران و حرفه‌مندان با استفاده از روش‌ها و شیوه‌های آن می‌توانند به بازپیرایی وساماندهی فضاهای غیر قابل دفاع و مبدل نمودن آن‌ها به فضاهای امن، سرزنده و مطلوب بپردازند؛ البته این امر، عزم همه ی نهادهای و سازمان‌های متولی در بحث شهرسازی کشور از جمله وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری‌ها و وزارت کشور را می‌طلبد.

تمرکز فضایی جمعیت، از عوامل تأثیرگذار در پیدایش فضاهای بدون دفاع و افزایش رفتارهای نابهنجار است

